

SINKŌ ERVIN
sau
POVESTEA MIRABILEI ILUZII

Despre morți ce putem spune ? Doar că tot avutul lor s-a spulberat. Dar dacă și-au trăit totuși viața cît de cît folositor și au fost, întîmplător, intelectuali — ca Sinkó Ervin — deși li s-a spulberat tot avutul, oamenii au învățat cîte ceva de la ei. Posedații, numai ei, lucrează pentru posteritate ; oamenii obișnuiesc să scrie pentru prezent. Ei participă la luptele prezentului și nu se sinchisesc de viitorii lor atomi ce vor răsuna în cîntecul armoniei universale. Tot avutul morților se spulberă, dar în urma lor nu se mai poate repeta ceea ce au făcut ei, ceea ce au săvîrșit ei odinioară. Lor, morților, le sîntem îndatorați pentru că există acel *altceva*, iar dacă ei au fost intelectuali, cugetători profesioniști sau scriitori, le sîntem recunoscători pentru faptul că au gîndit ori scris acest *altceva*, pentru cele ce s-au putut realiza datorită lui.

Trăiască deci omagiul ! Dar dincolo de el se află rodnică țărînă-mumă, cea de pe care noi acum ne luăm zborul. Cum e humusul acesta ? Ciudat paradox : nu ne cunoaștem solul spiritual, deși el ne aparține ; și redescoperim așadar ceea ce mai fusese descoperit înaintea noastră ; ajunși la țărnul

Lumii Noi, rămînem uimiți. Descoperirea lui Sinkó Ervin nu e compătimirea pioasă suscitată la vederea moștenirii lăsate de un om care a pătimit: e o descoperire a solului, a solului spiritual de bună seamă. Căci el a trăit ideologicește și politicește pînă la capăt relația intelectualului cu revoluția și a ridicat practica la rangul de teorie, schițînd în studiile și eseurile sale noua formă a statutului omului prin cercetarea rolului subiectivității și al subiectului.

S-a născut la Voivodina în anul 1898. Face cunoștință relativ devreme, fiind încă licean, cu aspirațiile muncitorești, cu care se va identifica mai tîrziu, văzînd în ele țelul umanității. Scrie la început poezii, multe din ele sub influența lui Ady, inspirate de imaginea contradicțiilor sărăciei și bogăției. Măcelul primului război mondial face din el un pacifist, iar Comuna — un revoluționar din punct de vedere afectiv. Încă la vîrsta de 21 ani își dovedește atașamentul în funcții deosebit de înalte: e membru al Consiliului Central revoluționar muncitoresc și militar din Budapesta, iar mai tîrziu comandant militar al orașului Kecskemét. Apoi Sinkó emigrează.

Drumul său, ca autor de studii, începe încă din 1918, în revista *Internacionálé* [Internaționala], organ teoretic oficial al Partidului Comunist Maghiar începînd din martie 1919, adică de la nr. 5 al publicației, apoi continuă cu *Testvér* [Frate], revistă editată de el însuși la Viena. Mai exact, experimentează o formă de aliaj între studiu și eseu în care a reușit să spună tot ceea ce știa despre lume, despre cărți, despre principii. Știa din toate: era foarte cult. Și era, cu certitudine, un cugetător consecvent. Dar, la începutul emigrației, lirica sa are un ton tînguitor-încrezător: el scrie poezii cristianice. Iluziile moarte sînt greu de suportat, mai ales

atunci cînd trăiești cu speranța că moartea lor e doar aparentă. Ar trebui să strigi cît poți de tare : nu e cu putință ca acesta să fie chipul adevărului ; dar glasul e firav, nu există mîntuire.

Carierea sa ardeleană începe la *Napkelet*¹ chiar cu poeziile cristianice. E interesant faptul că, în numărul 15 din 1922 al revistei, putem citi două poezii ale lui Sinkó și o critică privitoare la volumul de poezii scris în emigrație de Kassák². Kassák era deziluzionat : de aceea critica recenzen-tului era aspră. În schimb, pe Sinkó redacția îl elogiază călduros, văzînd în invocația miracolului o nouă tendință. Dar Sinkó e un cugetător înnăscut, deși în decursul vieții sale se comportă în așa fel încît să nu fie nevoit să recunoască acest lucru. În momentul cînd reușește să-și disciplineze prea fecundul său șuvoi liric, scrie nuvele și, mai tîrziu, un roman. Se pare că își considera ipostaza de scriitor mai importantă decît toate celelalte.

Și totuși Sinkó era un cugetător care, alături de Lukács György, a gîndit pînă la capăt cu cea mai mare consecvență raportul dintre revoluție și etică. E admirabil momentul cînd, în a doua jumătate a anilor '20, Sinkó, renunțînd la iluzii, începe să-și analizeze epoca și experiențele. Dar nu reușește decît în studiile și recenziile sale. În clipa însă cînd abordează literatura, lumea devine din nou simplă și lipsită de probleme : pe de o parte împilatul, pe de altă parte împilatorul. A scris o proză democratică, pe înțelesul tuturor și studii abstracte sau, în orice caz, străine de problematica vieții cotidiene.

¹ *Napkelet* [Răsărit de soare], revistă literară progresistă, apărută la Cluj între 1920 și 1922. (n. trad.)

² *Kassák Lajos* (1887—1967), poet și pictor maghiar, cel mai de seamă reprezentant și propagator al avangardismului în Ungaria. (n. trad.)

În revista *Korunk* publică, începînd din 1926, studii, recenzii, nuvele. Dualitatea amintită reiese cu pregnanță : întîmplări, imagini ale revoltei apar alături de studii complicate și totuși transparente în tendința și logica lor. De altfel știa că, în societatea lipsită de colectivitate, numai prin luptă socială și prin revolta sa împotriva opresiunii individualitatea abstractă poate fi o reprezentantă a virtualității unei lumi în care individul concret, văzut ca personalitate, să nu fie doar o ființă aservită, ci și o subiectivitate pentru sine însăși. În nuvelele și în marele său roman *Optimiștii* ni se înfățișează revolta individului abstract în căutarea propriului său chip.

„Sinkó Ervin a început să scrie romanul intitulat *Optimiștii* — poemul monumental al celui mai glorios capitol din istoria maghiară, Republica Sfaturilor — în anul 1931 la Prigrevica Sveti Ivano, în Iugoslavia și l-a terminat la Paris, în iarna anului 1934“ — citim în prezentarea cărții apărute la editura Fórum din Novi Sad. Fără îndoială, caracterizarea e potrivită : pentru Sinkó Ervin capitolul respectiv este într-adevăr cel mai glorios din istoria maghiară, cartea fiind numită pe drept cuvînt un poem. Pe de o parte, el înfățișează ruptura radicală față de istoria anterioară, efortul eroic depus pentru apropierea de epoca modernă, pe de altă parte ciocnirea, demnă de o adevărată epopee, dintre credință și realitate. Acest roman extrem de lung conține de fapt dialogurile, pe teme mereu reluate, ale eroului principal, Băti József, convorbirile acestuia cu oamenii, controversesele cu cei care, la fel ca și el însuși, caută calea revoluției. Băti e mai curînd un reflexiv decît un om de acțiune, din această cauză discuțiile lui sînt indispensabile evoluției sale lăuntrice, întocmai ca și lui Sinkó, cel care, de asemenea, își clarifică definitiv propriul

său conținut revoluționar în momentul când pune pe hîrtie dialogurile. Referitor la acest proces, Méliusz József, autorul unuia dintre cele mai importante studii despre Sinkó (*Luîndu-ne rămas bun de la Sinkó Ervin*, apărut în volumul *Az új hagyományért* [Pentru noua tradiție], Editura pentru literatură, București, 1969, pag. 484—521), scrie următoarele : „«*Optimiștii* și-a săvîrșit munca educativă în primul rînd asupra creatorului său» — mi-a spus scriitorul cu ocazia întîlnirii noastre.“

Ce anume reiese din *Optimiștii*? Dincolo de învățămintele istorice cunoscute, s-ar putea eventual scoate în evidență problematica umanului individual și a teroarei revoluționare, problematica individului și a credinței revoluționare. Vom cita acum din roman și poate nu va părea surprinzător faptul că aceste citate, ca și oricare alt citat posibil, dau mai degrabă impresia că sînt fragmente de eseu, nu de beletristică.

1. Sinkó — Băti — se aștepta, din partea revoluției, la realizarea relațiilor directe, eliberate de minciuni, între oameni : „Dacă există ceva divin, atunci această sinceritate e cu adevărat divină, această încredere, această dezvăluire ce nu se dă în lături de la nimic, această dezvelire care nu se îngrijorează din pricina consecințelor — condiție a misterului tuturor contopirilor, și care înseamnă în sine mai mult decît orice mister ...“

Dar „e îngăduit oare a rosti totul față de oricine“ ?

2. Sinele și Celălalt : avem oare dreptul să punem în joc viața semenului ? „A pune în joc viața altora și a mă pune pe mine însumi la adăpost înseamnă lașitate, dar tot lașitate poate fi și faptul — despre care etica lui Kant n-a avut cunoștință, pentru că nu posedă o filosofie istorică — de a nu cuteza să pun în joc și viața celorlalți de dragul binelui. Numai viața mea, nu și a celorlalți — acesta este un

semn al nivelului înalt, dar poate însemna totodată că sentimentul responsabilității nu e decît un pretext în scopul eschivării din fața asumării celei mai mari responsabilități“, îi spune Vértes (personajul din roman modelat, probabil, după Lukács György) lui Băti. Iar Băti îl vede astfel pe Vértes : „iar lucrul care pe Vértes îl făcea să fie, chiar și în ochii lui Băti, o personalitate inestimabil de valoroasă era capacitatea acestuia de a evalua orice problemă individuală întotdeauna din punctul de vedere al relației sale față de general“.

3. Ce este generalul ? Binele, revoluția. Generalul este o abstracțiune pură, el face parte din sfera credinței. Vértes spune : „Normal este ca muncitorul înzestrat cu conștiință de clasă să simtă pretutindeni nedreptatea ; el reacționează cu îndîrjire și ură, intrînd astfel în conflict cu exploatatorii săi, cu organele puterii acestora și, vrînd-nevrînd, este implicat la tot pasul într-o situație contradictorie : trebuie să-și primejduiască viața în lupta pe care o duce pentru dreptul său la viață. Însă credința nu înseamnă conștiință de clasă și nici convingere științifică, întrucît acestea sînt raționale. A crede nu este sinonim cu a ști, credința presupune din partea omului tocmai adoptarea unei atitudini conștient iraționale față de propria sa viață individuală.“

4. În atitudinea conștient irațională, evident, orice morală rațională, umanistă, încetează : „acolo unde începe domeniul demenței, acolo unde a trăi înseamnă a muri pentru ceva, iar a muri pentru ceva înseamnă a trăi, dar ucigînd pe altcineva“ — acolo se află hotarul.

5. De unde poate dobîndi credință cel pentru care atitudinea rațională a fost pînă acum singura

poruncă lăuntrică justă? „Dacă vă interesează chestiunea și aveți cîndva timp, citiți ceva din Kierkegaard. Nutresc o puternică bănuială că el însuși a fost necredincios, dar, după cîte știu, nimeni n-a întrevăzut cu mai multă pătrundere decît el importanța cardinală a credinței și imposibilitatea de a o dobîndi.“

6. Trăiască justificarea teroarei revoluționare : „Vreți așadar să spuneți că omului, pentru a putea accepta vărsarea de sînge, știind că orice viață umană constituie o valoare absolută, nu-i este suficientă convingerea științifică, de o certitudine totuși relativă, cu privire la inevitabilitatea ei, că este nevoie de ceva care să fie de asemenea absolut, iar acest ceva ar putea fi credința.“

7. Acestea sînt oare probleme fizice sau metafizice? Un bun tovarăș îi spune lui Băti : „astfel de probleme metafizice nu există defel.“ Însă Băti știe că ele există, numai că nu știe ce va face atunci cînd se vor ridica și în fața lui ca probleme fizice. Și nu știe acest lucru pînă la sfîrșit. El ia verbal apărarea celor care dau peste o astfel de problemă fizică : „Dumneata uiți, tovarășe Blaha, că fără cei care-și asumă și duc la îndeplinire munca nemilostivă, sau de Cain, cum o numești, dacă aceia ar face doar pentru o zi cele propăvăduite de dumneata, regatul dumitale spiritual din Kecskemét nici n-ar exista sau ar lua grabnic sfîrșit.“

8. Dilemă nerezolvabilă. Mai exact, nerezolvabilă pe terenul unei existențe date. Ea nu se poate soluționa decît undeva departe, în domeniul esteticului. Címer Erzsi i-l descifrează pe Băti lui Băti : „Toate cîte există azi, toate cele însuflețite din jurul și dinăuntrul nostru nu fac decît să ne îndemne să

dorim, să jinduim la o frumusețe despre care nici nu cunoaștem poate mai mult decît că este total deosebită de cele ce sînt și cu toate că nu există, deocamdată, ea trăiește deja în toate mădularele noastre sub chipul dorinței. Vei fi și tu inconsecvent mereu, însă numai pentru cel care-ți privește din afară faptele și gîndurile — dar, în realitate, vei rămîne mereu consecvent. Dorința ta e cea care te va face să rămîi consecvent mereu.“

9. Urmează în continuare zugrăvirea degringoladei, teroarea albă și fuga lui Băti. Nu există nici o soluție, în măsura în care acesta își asumă în continuare politica, fără să-și asume și consecințele ei. El își asumă suferința și pe aceea a oamenilor ; însă dincolo de ele nu-și asumă decît idealul, perspectivele estetice. Dilema se re-creează, nu există nici o cale de ieșire.

Așadar, Sinkó și-a cercetat geneza ideologică a personalității și, după cîte se pare, nu a schimbat nici ulterior dilema în revoluționarism conștient, în leninism devotat, nu a transformat ființa morală, tîrîtă de revolta sa în vîrtejul revoluției, dar care nu-și descoperă idealurile în ceea ce s-a realizat, într-o ființă care să accepte și teroarea revoluționară. Scrierea romanului *Optimiștii* este, sub acest aspect, interesantă chiar din mai multe puncte de vedere. Autorul nostru a înfruntat și teoreticește problemele ridicate în roman, chiar începînd de la mijlocul anilor '20, însă n-a transpus în el și soluțiile. Parcurgînd studiile și eseurile apărute în *Korunk*, vom observa că Sinkó Ervin consideră ca dilematic orice răspuns definitiv, acesta fiind și motivul pentru care nu a scris un roman-teză. *Optimiștii* este o istorie a devenirii dilemelor și nimic mai mult. Întreaga sa operă teoretică este o descriere

exactă a dilemelor : fără *Optimiștii* ar fi de neînțeles faptul că îl preocupă tocmai dilemele formulate aici și nu altele.

Căci nu acestea erau problemele care îi frământau pe revoluționarii epocii ; chestiunile mișcării sileau meditația să treacă pe planul al doilea. Însă revoluționarii intelectuali nu le puteau evita, iar Sinkó face parte din această categorie. În studiul citat mai sus, Méliusz analizează cauzele care l-au condus la „punerea în lumină a iluziilor sale intelectuale“, cu alte cuvinte, „la prefigurarea viziunilor și dezideratelor etice revoluționare, ale căror probleme le presupunea, împreună cu alții, nu puțini la număr, a fi »deja actuale«. Nu erau nici pe departe astfel. Ei ilustrau anacronismul printr-o dublă contradicție, ca pe o întârziere burgheză, idealistă și totodată ca pe o precocitate etică a comunismului, ca pe o iluzie utopică.“ Sinkó și-a închipuit întotdeauna că *Optimiștii* este un roman al convingerii ; însă el nu putea scrie decât un roman al îndoielii. În studii, convingerea sa își află forme teoretice : epoca generatoare de dileme nu poate da naștere decât la dileme, convingerea unică este îndoiala, iar acțiunea înseamnă luare de atitudine alături de oamenii chinuți de îndoieli, expuși necesităților istorice.

Așa se explică primirea făcută la vremea respectivă *Optimiștilor*. Încă în decursul șederii sale la Paris, Sinkó scrie varianta ideologică a autobiografiei „zugrăvite“ în roman, pe care revista de stînga *Europe* o publică. Succesul este uriaș. Nu este vorba, desigur, de un succes de public : autorul nostru repurtează un succes moral, i se deschid porțile atelierelor intelectualilor progresiști francezi și în cîțiva ani devine un colaborator de vază la *Europe*. Auto-

biografia sa este intitulată : *En face du juge* [În fața judecătorului]. Judecătorul este conștiința. În 1935, Sinkó își imagina, ca pe o posibilitate, că, dezgustată de război și de trădare, generația sa și-a aflat un izvor de existență autentică în revoluție și, după eșecul revoluției, poate afla acest izvor într-o nouă revoluție. A scris o confesiune despre propria sa evoluție lăuntrică, despre decizia sa, pe care o așeza ca pe o pildă în fața ochilor, care nici măcar să se uimească nu vroiau, ai Europei în curs de fascizare. Dar exista Uniunea Sovietică, pilda vie, imperiul Speranței.

Însă romanul său nu putea apărea în limba maghiară nici acolo și nici în altă parte : dubiul, momentul afectiv, experiența trăită înaintea deciziei aveau în ochii unora o pondere mai mare decât decizia însăși. În ochii unor oameni care așteptau din partea tuturor o decizie liberă de orice șovăieli și reflecții, care limitau angajarea de partea cauzei la declarații, dorind să fabrice într-o cantitate cât mai mare executanți și nu ființe-unicat înzestrate cu conștiință. Oamenii ca Sinkó își duceau, pe atunci, traiul între ciocan și nicovală : între ordinea burgheză reacționară și mișcarea ce revendica ordinea. Și totuși, în cele din urmă ei s-au alăturat întotdeauna mișcării : ea este rațiunea ultimă, în afara ei nu există decât inerția.

[Moscova, 28 august 1936

Mult stimată domnule,
M-am aflat acum câteva săptămîni la Timișoara și prietenul nostru Méliusz m-a rugat, cu această ocazie, să trimit pe adresa Dumneavoastră autobiografia mea, pentru „Korunk“. Vă rog dar să fiți amabil a transmite manuscrisul lui Gaál Gábor. Această

scriere a mea a apărut pînă acum doar în limba franceză, în „Europe“ și ar fi bine ca în locul adnotării originale, destinată publicului francez, ciclul să fie însoțit, pentru cititorii lui „Korunk“, de o adnotare mai adecvată sau cel puțin să fie completat, din partea redacției, cu cîteva rînduri.

V-aș fi îndatorat dacă ați transmite atît lui Gaál cît și lui Méliusz salutul meu cordial.

Cu salutări prietenești,
Sinkó Ervin

Sursă : Corespondența lui Sándor László, corespondentul revistei *Korunk* în Cehoslovacia, publicată în numărul 6/1973 al revistei *Kortárs* (Contemporanul).]

Dar n-a apărut în *Korunk*. Nici *Optimiștii* n-au apărut la Moscova, cu toate că versiunea maghiară și germană a romanului erau definitivitate încă din anul 1934.

Sinkó și soția lui petrec în Uniunea Sovietică aproximativ doi ani. Între 11 mai 1935 și 14 aprilie 1937, perioadă cu o semnificație fundamentală atît din punct de vedere ideologic cît și din cel al învățămintelor ce decurgeau din ea, Sinkó ține un jurnal, iar apoi, amplificîndu-l, elaborează unul dintre cele mai importante documente ale literaturii socialiste internaționale. Titlul său — *Romanul unui roman* (Fórum, Novi Sad, 1961) — marchează faptul că *Optimiștii* nu a putut birui împrejurările, după cum nici autorul său n-a fost în stare s-o facă.

Dincolo de interesul suscitât de evenimente, această carte (*Romanul unui roman*) este de fapt descrierea unei stări psihologice de masă. Faptul n-ar constitui o noutate. Însă Sinkó deduce diag-

nosticul exact al conștiinței schizogene dintr-o structură socială, defrișând astfel un drum neutilizat pînă acum de psihologia maselor. Este vorba de o dublă sciziune. Indivizii se află într-o stare psihică identică, la care se conexează în mod individual, fiecare în parte, fără ca între ei să se fi stabilit relații intersubiective și influențe reciproce; așadar starea sufletească a maselor nu se caracterizează printr-un psihic de grup integrator, ci psihicul individual se integrează într-o stare generală, fără ca „generalul“ să însemne vreo calitate nouă, vreo trăsătură diferită. Fiecare dintre indivizi este altfel, dar acest fapt nu se realizează în relații, oamenii fiind legați între ei numai prin trăsătura comună fiecăruia în parte: sciziunea psihicului. Dezrădăcinarea și muștrările de conștiință, respectul fără margini acordat instituțiilor integratoare, pierderea, chiar desconsiderarea și ura față de valorile individuale — iată caracteristicile acestei stări.

Momentul integrator alienează; în locul momentului colectiv care izvorăște din indivizi, unindu-i la un nivel superior, asistăm la exproprierea sferei colective, la subjugarea totală a sferei individuale. Individualul poate întîlni colectivul, care reprezintă binele și absolutul însuși, doar într-o ipostază nelegiuită. De aceea conștiința individuală se exclude singură dintru început din colectivitate, nefiind capabilă de vreo altă activitate în afară de îndeplinirea ordinelor. Destinul ei este solitudinea și autolichidarea. Și între timp e nevoită să se manifeste în public ca reprezentantă a momentului integrator, căci existența îi este justificată numai sub forma ei colectivă. Prin urmare, în relațiile conștiinței individuale domnește minciuna: toată lumea minte. Și toată lumea are o dublă conștiință a vi-

novăției : fiecare e mincinos în relațiile individuale și e deasemeni mincinos în manifestările sale colective. Conștiința vinovăției și teama care izvoarăște din ea aservesc complet individul, care în mod practic încetează de a mai exista ca individ. El e fericit dacă în cele din urmă ajunge să fie pedepsit, căci se eliberează de remușcări, de ultimele resturi ale conștiinței sale diforme.

Sinkó descrie în mare această stare psihologică de masă. El nu poate determina în mod univoc, firește, cauzele producerii ei, de altfel analiza cuprinzătoare a structurii economice nici nu poate constitui sarcina scriitorului. Atotputernicia aparatului de stat, sistemul directivelor obligatorii pentru toată lumea, măsurile luate în numele viitorului fericit al omenirii, ideologia infailibilității deciziilor, toate nu sînt decît manifestări ale structurii economice. Dar scriitorul nostru știe să ne sugereze că despre aceasta este vorba. Iată cîteva citate care ilustrează performanța lui Sinkó, cugetătorul și fenomenologul. „Dacă nu teama, atunci cunoașterea neputinței depline a fost cea care a provocat și adîncit în fiecare dintre oameni această stare de demoralizare. Ideea vreunei inițiative individuale în interesul orientării pe o altă cale a evenimentelor sau, cel puțin, a dorinței cuiva de a le influența într-un fel sau într-altul, această idee în sine era de o asemenea absurditate încît nici măcar nu-i putea trece cuiva prin minte ; în cel mai bun caz omul putea cugeta, de unul singur, doar la felul în care să se acomodeze la o situație determinată de sus și independentă de dorința și voința lui personală ... Nu există celulă de închisoare care să izoleze omul atît de mult ca sugestia irezistibilă, care îl izolează și îl desparte pe fiecare om de celălalt și de ceilalți

oameni, sugestia că aparatul de stat este atotputernic, iar individul este condamnat fără speranță și definitiv la neputință ... Situația a devenit infernală și datorită faptului că, față de oamenii pe care i-am întâlnit, am căutat să-mi tănuiesc această însingurare, iar ei au făcut la fel față de mine. Ca urmare a unei înșelătorii colective, fiecare se comporta de parcă toți laolaltă am fi alcătuit un singur colectiv armonios; dar înșelătoria, numai ea, era colectivă ... Pentru toate omul a primit poruncă și trebuia s-o privească nu ca pe o poruncă, ci de-a dreptul ca pe unica formă posibilă de gândire în privința lui însuși.“

Activitatea postbelică a lui Sinkó, în Iugoslavia, constă din lupta pentru socialismul egalității umane; pentru omul demn, apt de gândire și acțiune inițiatoare, pentru o structură economică care face posibilă o socialitate umană oarecare, o colectivitate reală.

Idealul stilistic al lui Sinkó are o semnificație de conținut, după cum reiese din citate: a vrut să fie scriitorul „cuvîntului izvorît din gînd și simțire“. Un ideal democratic. De altfel, în scrierea sa intitulată *Inteligibilitatea, ininteligibilitatea și incomprehensivitatea*, el reformulează principiul democratismului în materie de stil: „Cerința accesibilității comune este o abstracțiune arbitrară. E o abstracțiune pentru că acest »comun« este mediul cel mai amorf, cel mai indeterminabil dintre toate ... acest precept al accesibilității neagă necesitatea și posibilitatea unei conlucrări productive la un nivel înalt, de la egal la egal, între scriitor și cititor.“ (Din volumul *Grădina ofilită a lui Epicur*. Fórum, Novi Sad, 1964. În legătură cu acest volum, Bosnyák

István, colaboratorul Institutului de ungarologie din Novi Sad notează : „Domeniul creator cel mai valoros al lui Sinkó în limba maghiară este reprezentat, pînă acum, doar de un volum-amalgam, adunat »din recolta a patruzeci de ani«, fără nici un fel de considerații tematice : *Grădina ofilită a lui Epicur.*“)

Cea mai mare parte a scrierilor sale se caracterizează prin unitatea dintre idee și idealul stilistic. În momentele în care face concesii democratismului greșit înțeles, se dovedește incapabil de a exprima ideea nouă care, tocmai prin noutatea ei, este din capul locului lipsită de accesibilitate. Este vorba aici de un paradox binecunoscut : stilul propagandistic este nepotrivit pentru exprimarea ideii originale, în schimb aceasta este predispună la dizolvarea în abstracțiuni. Problema care se pune este aceea de a fi concret dincolo de abstracțiuni, de a rămîne concret utilizînd abstracțiunile. Sinkó Ervin cunoștea prea bine acest deziderat și a putut trage concluziile chiar din propriul său travaliu scriitoricesc : făcînd beletristică sau chiar literatură-document, concretul senzorial este acela care unifică stilul și ideea, iar în cazul eseului ori al studiului, concretul logic. Dincolo de ele nu mai e decît diavolul : banalitatea abilă sau acrobațiile spiritului. De altfel, nu se poate spune că a scris frumos, însă, în ciuda construcțiilor de frază de factură germană și a adjectivelor aparent tocite din pricina topicii impropriei, Sinkó a scris cît se poate de bine. A fost un cugetător original, întotdeauna insolit în studiile și eseurile sale. Opera pe care a creat-o nu prezintă un nivel înalt pe toată întinderea ei ; lupta sa zbuciumată cu sarcina propagandistică și cu ideea

originală nu se încheie întotdeauna într-un chip mulțumitor.

La îndemnul lui Kun Béla începe să lucreze, la Moscova, în toamna anului 1936, la un nou roman despre procesul din 1932 al lui Sallai Imre și Fürst Sándor, despre mișcarea muncitorească din Ungaria. Situându-se la hotarul dintre document și ficțiune, romanul nu reușește să se debaraseze de lacrimile solidarității, fiind, în lipsa unui mesaj mai general, mai degrabă descrierea unui eveniment tragic decât o tragedie. *Paisprezece zile* lichidează într-un anumit sens iluziile literare ale lui Sinkó: din acest moment el elimină aproape complet ficțiunea, iar după cel de-al doilea război mondial nu-l mai preocupă decât literatura-document.

Sigur că această constatare nu are o valoare absolută. Opera vorbește, lucrările vorbesc, dar atitudinea, modalitatea de a trăi, personalitatea concretă, toate cele ce se află în afara operei, tac. Sinkó n-a abdicat nicicând de la personalitatea sa, n-a renunțat vreodată la gândirea independentă, și-a păstrat autonomia de cugetător — această relativă și fragilă neatîrnare — pentru că, dincolo de orice ierarhii, era un trudit în slujba conștiinței de sine. „Tot ceea ce se întâmplă e cauza mea“, fusese principiul de viață al unei generații revoluționare care a fost reformulat în limba ideologiei instituționale astfel: „tot ceea ce e cauza mea este Cauza însăși, deci și cauza ta“. Pornind de la abstracțiunea noțiunii universale de Cază, Sinkó a ajuns pînă la ideologia relației reciproce cauză individuală-cauză particulară; opera sa indică, așadar, direcția apropierei noțiunii vii și consistente din noțiunea abstractă și sterilă. În raportul individual-general (universal), generalul absoarbe individualul, în schimb în raportul

individual-particular sînt posibile tranziții, influențe reciproce. Sinkó, care a trăit o viață productivă, și-a exprimat prin atitudine concepția despre viață și nici ideologia sa n-a ajuns în contradicție cu aspirațiile sale fundamentale.

În opera sa, salvagardarea personalității are mai multe etape. Din scrierile lui Sinkó publicate în revistele ardelenene se pot observa trei dintre aceste etape. Prima sa apariție o constituie două poezii publicate în 1921 de revista *Napkelet*. Sub titlul *Un poet cristianic*, revista însoțește poeziile de următoarea notiță bombastică, dar nu lipsită de interes : „Aceste poezii, care răsună din preaplinul unui suflet tîrît din mijlocul evenimentelor culturii intelectuale în vîltoarea înălțărilor în sfera sublimului proprii primului creștinism primitiv, fac parte din documentele spirituale ale epocii noastre. Acest poet este unul din ecourile imnice ale acelei mișcări spirituale care încolțește din simțirea oamenilor ce nu pot îndura cunoașterea lumii, învățămintele minunate și înspăimîntătoare ale revoluției omenirii din zilele noastre preschimbîndu-se în șuvoiul metafizic al noului cristianism.“

Interpretarea pe care o dă revista atribuie în mod univoc versurilor lui Sinkó dezideratul universalității, apărut ca o compensație a deziluziei care a urmat în mod legic revoluției eșuate, și așteptarea izbăvirii. Se află în această interpretare și adevăr. În momentul cînd relațiile și instituțiile ce leagă și cuprind oamenii se revoluționarizează, particularul se consideră pe sine universal, iar ideologia lui se transformă în dogmă a mîntuirii lumii. Însă atunci cînd revoluția eșuează și oamenii sînt mînați îndărăt în țarcul particularității lor, dorința de a erupe în lume se învăluie în manția suspinului. Cu

toate acestea, interpretarea nu corespunde integral adevărului ; alături de versuri ca : „oh, ia-mi inima în mîna-ți, și-o schimbă, / a ta de pace, crez și strălucire-i plină“, în poeziile cristianice ale lui Sinkó se pot găsi și versuri care înlocuiesc privirea ațintită spre cer cu privirea îndreptată spre pămînt. În locul speranței și transcendenței, Sinkó caută un reazem în identitatea dintre Dumnezeu și om și în loc ca omul să se înalțe într-un soi de plutire imaterială la Dumnezeu, se identifică cu el în lucrurile pămîntene : „Cel ce-n luptele toate cu tine doar-me-n cort, / cel ce-i cu tine, chiar cînd nu e, / precum sînt eu chiar tu : / pămîntul meu, patrie, cămin al meu în care și eu sînt apatrid.“ Dar nici această interpretare nu este întru totul adevărată, pentru că nu ia în seamă ciudățenia faptului că poetul mai mult tînjește spre credință, mistuindu-se mai degrabă în chinurile necredinței, în loc să părăsească rînduielile pămîntene și să se înalțe la nemărginita puritate a evlaviei : „... și-acum îmi trimet rănile să se-nșiruie, / în pocăință să salveze puțina credință și să se teamă de-ale drumului tainice urzeli : / cel ce nimic nu are — căci eu nu am nimic —, aceluia — bun ești, Doamne — i se va da totul !“

Cea dintîi decizie a lui Sinkó a fost angajarea de partea revoluției, dar după această decizie sentimentală el este pus din nou în fața unei alegeri : să rămîna pe planul sentimental, devenind poetul suferințelor și năzuințelor ce pot fi exprimate prin glasul lirei, ori să-și asume acea parte din elaborarea ideologiei revoluționare care să poată fi dusă la îndeplinire exclusiv pe baza experienței sale ? În cazul său, moartea poetului înseamnă nașterea ideo-

logului. În opera lui, poezia nu ajunge niciodată să ocupe un rol hotărîtor. Cititorii săi de azi nu trebuie să fie mîhniți din pricina aceasta. Cu toate frumusețile lor de amănunt, versurile lui Sinkó nu au fost poezii mari. Privitor la acest fapt, este demnă de luat în considerație, ca valabilă, critica din vremea aceea a lui Németh Andor, din care cităm : „Cît vezi cu ochii pînă-n zare, depărtarea se pierde în ceața fumurie, sub mohorîta boltă germană de miazănoapte ; dar de te vei apleca, iată, în urma pasului tău înfloresc flori cu miile : lumînărică, jaleș, nemțișori, cicoare și ierburi de leac nenumăratele și bine-mirositoarele flori de cimbrisor, de plămînarică, de junghi, de brie ... Pe o astfel de pajiște pe care cu privirea n-o poți cuprinde, pe această cîmpie veșnic încețoșată și întunecată și-a clădit coliba poetică Sinkó Ervin, autorul volumului de poezii *Dumnezeu îndurerat*... Acestor numeroase, foarte numeroase, poezii le lipsește eflorescența înspre magic, puterea de vrajă. Ceea ce înseamnă că le lipsește aproape totul. Căci la ce este bun sentimentul rafinat, puritatea morală și evlavia profundă, dacă din cuvinte nu răzbate înspre noi un fior, dacă ele poartă doar graiul poetului, fără să ne lovească în inimă și s-o facă astfel să-și oprească bătăile ? Aceste versuri psalmodiază. Extazurile cele mai intense sînt purtate înspre Dumnezeu de vorbele tocite, de împerecherile de cuvinte căutate, voit primitive și cîteodată chiar incorecte gramatical. E posibil ca, pentru Dumnezeu, doar intenția să conteze : criticului, nu-i e de ajuns ... În versurile cu adevărat patetice și elevate, tonul lui Sinkó, deosebit de cult și inteligibil, efectiv se confundă cu acela al lui Ady ... Dincolo de acestea, *Dumnezeu îndurerat* rămîne, incontestabil,

o carte emoționantă, impresionantă tocmai prin monotonie ei, o carte de confesiuni.“ (Apărut în numărul din 19 octombrie 1923 al ziarului *Bécsi Magyar Újság* [Gazeta maghiară din Viena] și inclus în volumul *Scrieri alese* de Németh Andor¹, Magvető Könyvkiadó, 1973.)

O critică neîndurătoare, care și-a îndeplinit menirea. Însă lui Németh Andor îi lipsește clarviziunea pedagogică și de aceea el nu observă, dincolo de ținutul posomorît și cețos, năzuința poetului spre un crez. Că aceasta a fost într-adevăr una din tendințele poeziilor sale ne-o dovedește polemica „păsărilor clepsidrei“ purtată între Déry, Sinkó și Pap József în coloanele revistei *Korunk*. În esență, această polemică s-a purtat pe tema posibilităților poeziei de avangardă: Kassák și gruparea poeticii activiste susțineau teoreticește dreptul poeziei de a se desprinde din sfera cuvintelor vieții cotidiene, din încătușarea considerentelor de natură religio-ideologică și de a crea o nouă realitate, în vreme ce Sinkó, reîntors din cristianismul său pe pământ, considera realitatea ca fiind adevăratul obiect al poeziei. Însă această realitate era impregnată pînă în străfundurile ei de tendință, de creația lui Sinkó. N-avem posibilitatea de a reproduce aici materialul polemicii, dar subliniem totuși punctul de vedere al lui Sinkó, pentru că, ajuns la o nouă etapă a luptei pentru cauza personalității, din răspunsul său transpare cu limpezime premisa ideologică a acestei etape. „Noile poezii — scrie el — nu fac decît să »manifeste« suferința, lăuntricul: ele destăinuiesc haosului haosul. În lirica nouă se află, fără în-

¹ *Németh Andor* (1891—1953), scriitor și critic literar progresist maghiar. (n. trad.)

doială, forță fascinatorie, după cum ochiul trist, bulbucat și enigmatic al unui animal îl poate fascina pe omul aflat într-o dispoziție asemănătoare. Însă acest lucru nu înseamnă exteriorizare, este tocmai ceea ce trebuie să fie exteriorizat, de aici ar trebui să se pornească, pentru ca poetul să ne dăruiască într-adevăr ceva ce întrece prin conținut sărăcia noastră cea de toate zilele. Dar, ajunși aici, noii poeți ne părăsesc. Care poate fi explicația? Una singură: faptul că noua poezie este un simptom al unor realități subterane ale zilelor noastre [...] romanticii de azi vor să facă o virtute din mizeria lor. Mizeria lor o constituie solitudinea și lipsa colectivității dătătoare de viață, incongruența deplină dintre lumea interioară și cea exterioară, astfel că pentru lume individul este o abstracțiune inaccesibilă, la fel ca și lumea pentru individ.“

O sentință stupefiantă: când spune poezie, poetul nu mai înțelege poezie, ci sociologie. Însă această judecată sociologică se bazează pe câteva constatări fundamentale. Constatarea absenței colectivității și dezideratul înlăptuirii unei colectivități reale îi dau lui Sinkó posibilitatea de a face distincția între individul abstract și individul concret. Acesta este principiul metodologic al lui Sinkó. De altfel, polemica în jurul „păsărilor clepsidrei“ este totodată înmormântarea liricii maghiare de avangardă. Kasák, Illyés, Németh Andor și Nádass József¹ mai scot încă, la sfârșitul anului 1926, un număr al revistei *Dokumentum*, continuând să polemizeze aprins și belicos și că caute fundamentările teoretice ale „noii lirici“, dar în creațiile lor ei nu se mai

¹ *Nádass József* (n. 1897), poet, prozator și publicist comunist din Ungaria. (n. trad.)

ridică la nivelul teoriilor lor. În mediul contrarevoluționar, noua orientare, mereu mai dogmatică din punct de vedere teoretic, se dovedește incapabilă să țină treaz procesul creator, poezia puritană se izbește de zidul gustului neobaroc. Este momentul în care cunoscătorul-cititor nativ al avangardei se detașează de creația de avangardă : creația în interiorul unei bule de aer este imposibilă, lirica lipsită de cititori devine mai întâi extravagantă, erijându-se în exponentă a „străfundurilor necunoscute“, apoi, încet-încet, piere.

În primul și apoi în cel de-al doilea an de apariție — 1926—1927 — revista *Korunk* se preocupă intens de noua artă, se poate chiar spune că Dienes László¹, fondatorul revistei, a înființat-o chiar în vederea răspîndirii ei. Căci Dienes publică, în 1926, micul său volum intitulat *Artă și ideologie*, al cărui subtitlu definitoriu indică în mod clar intențiile autorului. *Studiile despre noile orientări artistice* sînt menite să dovedească dreptul la existență al noii arte. Dienes este absolut eclectic : în lucrarea sa putem găsi de toate, începînd de la funcția socială a noii arte pînă la Worringer și la ilogism, de la elogiul proiecției lăuntricului și pînă la însemnătatea ideologică a poeziei. Fapt este însă că, de la începuturile sale, revista *Korunk* creează posibilități vaste teoreticienilor noii arte, posibilități de care ei se și folosesc.

În anul 1926 (numărul din iulie), Fábry Zoltán publică sub pseudonimul Fy o însemnată recenzie despre un studiu al lui Lukács György, apărut în

¹ *Dienes László* (1889—1953), publicist socialist maghiar, fondator și redactor al revistei *Korunk* între 1926 și 1928. (n. trad.)

Tat [Fapta] (Jena), sub titlul *Arta pentru artă și poezia proletară*. Argumentele exprimate în studiu sînt identice cu cele susținute de Sinkó Ervin în polemica din 1927, ceea ce dovedește nu numai afinitatea lui Sinkó față de profilul filosofic al lui Lukács, ci și faptul că, în anul 1926, marxiștii dispuneau în mare măsură de o opinie în privința avangardei epocii contrarevoluționare. În vreme ce ideologia de partid privea avangarda în vremurile pregătirii revoluției ca pe un aliat, *conducerea* revoluției biruitoare descoperă în ea semnele anarhiei, pentru ca, după căderea revoluției, ideologiei ei să trateze avangarda, într-adevăr dezamăgită, ca pe un simptom al deziluziei.

Potrivit recenzentului său, Lukács este îngrijorat că poezia va deveni fie cîntărețul împotmolit în abstracții al relațiilor burgheze ce iau forme abstracte, fie apologetul aridității empiriei, în cazul în care nu vrea să renunțe la realitate. Tendința poate stimula doar fabricarea unor utopii, așadar unicul izvor de mîntuire este mișcarea reală, revoluția. Este ideologia poeziei proletare : avangardei i se cere socoteală pentru lipsa unui factor, pe care ea într-adevăr nu-l conține : vîlvătaia luptei de clasă a proletariatului. În polemica angajată în jurul „păsărilor clepsidrei“, Sinkó își rezumă astfel opinia despre lirica nouă : „1. Este un simptom interesant, din punct de vedere al istoriei epocii, care reprezintă sufletul individual sărăcit pînă la extrem în credință și țeluri, într-un mod contrar intențiilor sale creatoare ; 2. nu este cosmică și nu este cîtuși de puțin socială, datorită faptului că nu este produsul unei subiectivități înrădăcinate, ci tocmai al uneia ce a căzut în afara oricăror sfere ale colectivității.“

Pe lângă cele patru scrieri polemice, în anul respectiv mai apar în *Korunk* alte patru articole ce au ca temă lirică de avangardă (paginile citate se referă la numerele apărute în anul 1927). În eseu intitulat *Noua sensibilitate și poezia nouă*, Németh Andor întrebuițează una din poeziile lui Nádass József, pentru a putea demonstra caracteristicile noii poezii. Aceasta „se deosebește de tipul mai vechi de poezie prin următoarele particularități : a) nu are un obiect ; b) nu are o gramatică, și c) nu are un sens logic. În comparație cu genul mai vechi, ea se caracterizează, așadar, exclusiv prin însușiri negative, însă, am mai spus-o chiar de la început : arta nouă nu poate fi abordată pornind de la punctul de vedere al esteticii vechi.“ (pag. 127) În numărul următor, Déry Tibor publică — alături de textul său care a declanșat polemica, destinat inițial a fi o conferință — și articolul lui Kassák Lajos despre *Poezia nouă*. În timp ce punctul de vedere al lui Déry concordă în esență cu acela al lui Németh Andor, în scrierea lui Kassák referirea la mobilurile sociale, la sentimentul social este amestecat cu proslăvirea exteriorizării lăuntricului și cu sentimentul cosmic (pag. 209—210). Răspunsul lui Sinkó la scrierea lui Déry este totodată un răspuns adresat lui Kassák, care se situa la mijloc. Tamás Aladár înmormîntează mișcarea Dada (*Defunctul Dada*, pag. 295—297), în timp ce Komlós Aladár consideră revoluția lui Kassák prematură și afirmă : „Simțul nostru filologic și fantezia noastră nu poate îndura ca noi să ne re-învățăm în fiecare an limba [...] Credința potrivit căreia artistul care nu se mulțumește cu epigonismul trebuie să revoluționeze neapărat este o prejudecată copilă-

rească. Există și o a treia posibilitate : aceea de a fi un continuator.“ (pag. 464) În legătură cu polemica și cu contextul ei mai menționăm doar atât : Pap József, marele talent al epocii, reprezintă atitudinea cu adevărat tolerantă : „N-am nici un fel de obiecție împotriva pășărilor clepsidrei ; ele sînt îndreptățite în mod suveran să zboare ori să nu zboare [...] Domnul meu, eu aș dori să fiu un om liber. Îndeplinesc, pentru aceasta, prima condiție : îi las fiecărui om libertatea. Pînă și lui Arany János. Și, în general, tuturor creaturilor terestre, fie că stau pe baze materiale, fie că sînt creații ale spiritului și din această cauză — aceasta fiind o neglijență caracteristică a naturii ! — s-a uitat a li se da un corp palpabil în care să rătăcească în mod vizibil.“

Așadar poziția lui Sinkó este cît se poate de apropiată de concepția lui Lukács, însă problemele sale sînt, înainte de toate, probleme social-ontologice și nu estetice : în eseurile și în recenziile sale îl frămîntă problemele colectivității și ale individului, indiferent de pretextul care stă la originea scrierilor. În 1926, primul an de apariție al revistei *Korunk*, publică trei scrieri, însă dintre acestea eseul care are cu adevărat o importanță fundamentală pentru cultura maghiară în totalitatea ei și în care Sinkó înfruntă problema individului aflat în căutarea căii de ieșire, din punct de vedere al categoriei esteticului, este *Existență și aparență*. Punctul de pornire al eseului îl constituie o întrebare simplă : existența și aparența, subiectivitatea și obiectivitatea, eticul și esteticul, sînt categorii aflate într-o unitate, ori se opun una celeilalte în mod antinomic, fără ca între ele să existe vreo legătură reală ? „În ultimă instanță, este o întrebare la fel

de decisivă pentru întreaga cultură cit și, de asemenea, pentru raportul dintre individ și cultură.“

Iar acest individ, „eul“, este cel fără de care nu poate exista nici un fel de cultură, în el trebuie să se unifice antinomiile, în el lumea trebuie să devină unitară. Soluțiile teoretice de orice fel ale sistemelor filosofice trec pe planul al doilea : decisiv este numai faptul dacă, în lumea în care viețuiește, „eul“ poate unifica antinomiile sau dacă este incapabil s-o facă, tocmai din cauza lumii sale. Ne pierdem în antinomii ori nu, ne dovedim ori nu capabili de realizarea unității : iată un criteriu infailibil pentru a face diferențierea între societatea comunitară și ne-comunitară, între societatea individului abstract și societatea celui concret. În societatea comunitară există între indivizi o legătură directă, prin urmare izolarea existentă în societatea ne-comunitară dispare, odată cu starea de abstracțitate — de indirectitudine — a relațiilor eului. Însă pînă la realizarea acestei stări, eul izolat pășește pe calea existenței subiective, iar atunci : „Existență ori aparență, etică ori estetică, lumea ideilor ori lumea fenomenelor, aducere-aminte ori uitare — fiecare dintre ele își face apariția cu o pondere care o exclude fără milă pe cealaltă.“

Individul izolat (abstract) vede în estetică o primăjdie ; „și anume, pentru că sfera frumuseții este aceea a răbdării absolute — ce izvorăște din omnipotența forței formei“. Forța omnipotentă a formei constă în aceea că ea desființează orice dilemă : „realitate, plăsmuire, etică și estetică, bine și rău sălășluiesc în sînul forței formei, împăcate într-o armonie paradisiacă, fără supărare, teamă și gelozie“. Individul abstract se teme de această nerealitate, fiindcă pentru el esteticul este neadevărat.

„Eul“ doar trăiește, precum Socrate : „forma de viață socratică nu cunoaște vreo altă acțiune în afară de aceea a cărui unic obiect este subiectul, viața proprie, ca acțiune unică, perpetuu intensivă“. Platon nu face decît să adîncească distincția dintre lumea-aparență și lumea desăvîrșită : lumea cea adevărată este inaccesibilă, căci ea nu se află pe pămînt ; aici domnește numai dorința, năzuința după intangibil.

Neputința individului este exprimată și în relația dintre creștinism și artă. Conflictul încordat din ființa lăuntrică a individului s-a ascuțit, îndeosebi în secolul al XIX-lea, „cînd *religiozitatea intimă* nu-și mai afla *antipodul*, dușmanul cu adevărat pri-mejdios, ispita de moarte, în agresivele sau indife-rentele științe ale naturii, ci *îl vedea în cultura estetică, în religiozitatea estetică*“, pentru că „*esteti-ca [...] vroia să compenseze în lumea aparenței și să compenseze mai convenabil lucrul pe care exis-tența religioasă și etică îl obținea doar «cu su-doarea frunții»*, și *nicicînd de-a gata*, cum face individul care trăiește în sfera esteticului“.

Însă atît viața antiestetică cît și cea estetică sînt, deopotrivă, reflexul individului izolat. Opera lui Dostoievski — pretextul eseului lui Sinkó — nu poate nici ea soluționa problema. „*Creștinismul lui Dostoievski nu este drumul omului spre Cristos, ci drumul omului solitar — prin Cristos, ca singura cale de trecere — spre celălalt om solitar.*“ Așadar, nu există concluzie : ea trebuie căutată. Nici viața lui Sinkó Ervin nu-i altceva decît viața căutătorului de concluzii ; el știe doar atît : pentru ca „eul“ să poată trăi o viață concretă ar fi nevoie de o colec-tivitate reală.

Potrivit lui Bosnyák István, *Existență și aparență* „este, de asemeni, un document semnificativ al luptei cu propria poziție literară cristianică“. O încercare de separare de acea creație pe care Bosnyák o numește, nimerit, „surogat cristianic al faptei“, „scriere profetică zămislită într-o solitudine creatoare izolată și iluminată de ardoarea unei iubiri universale“. Dacă vom cerceta această scriere, elaborată în 1926, din punctul de vedere al dorinței de acțiune pe care autorul și-o satisfăcea după cel de-al doilea război mondial, schimbarea va ieși clar în evidență. (În *Új Symposion*¹, Bosnyák István a schițat contururile unei monografii Sinkó, bogată în analize parțiale. Citatele noastre provin și ele din numărul din august 1973 al acestei reviste.)

Din punctul de vedere al revistei *Korunk*, anul cel mai fecund al căutării este 1927. Revista publică în acest an zece scrieri ale lui Sinkó; dintre acestea, două sînt semnate cu inițialele s.e., însă după toate probabilitățile ele aparțin tot autorului nostru. Avînd în vedere evoluția interioară a lui Sinkó, se remarcă mai ales eseul său intitulat *Middlesex și Utopie*.

Sîntem oare în stare să înțelegem epoca în care trăim, epoca la care sîntem părtași noi înșine? Putem oare decide dacă „au fost epuizate conținuturile imanente“ ale epocii noastre ori „numai o mică parte a conținuturilor imanente ale epocii noastre au dobîndit o expresie? Sarcini există, omul muncește pentru îndeplinirea lor, dar lucrătorul nu știe ce fel de sarcină este, de fapt, aceea pe care o îndeplinește, ce anume săvîrșește el; prezentul poate

¹ *Új Symposion* [Noul Symposion], revistă literară avangardistă maghiară din Iugoslavia. (n. trad.)

întrezări mai degrabă viitorul decât propria sa ființă inseparabilă, și anume prezentul însuși.“ Trebuie să hotărîm între realitatea Middlesex-ului și Utopie. „Utopia este un dușman care există; dușmanul *existent* al pogonului de pământ din Middlesex — factor susținător al societății, factor constructiv al politicii reale — este ducatul în Utopia.“

Pentru progresul lucid, onest și pentru rațiunea sănătoasă, aceasta este o utopie inimaginabilă. Și în zadar califică Middlesex-ul Utopia ca ținînd de domeniul esteticului, ca pe o fată morgana inexistentă, principiul acesta este totdeauna prezent în Middlesex, negînd faptul realizat, calificînd în numele unei „viziuni transcendente“ orice construcție ca fiind relativă. Dintre forțele constructive, statul este cel mai important, iar „viclenia Utopiei constă în aceea că, deși ea însăși nu este activă, constrînge statul la o apărare activă. Căci, în vreme ce statul, aflat în postura de urmăritor, se apără, *slăbiciunea forțelor empirice în comparație cu debilitatea utopică devine evidentă*. Fiind nevoite — pentru a se apăra — să recurgă la un masacru stupid împotriva unor oameni neînarmați, ele își batjocoresc propria lor poziție.

Scepticismul utopic este o forță distructivă. „*Realitatea confruntată cu sine însăși, realitatea făcută să devină incertă în ceea ce privește justiția și valoarea sa*: aceasta este distrugerea provocată de scepticismul utopic.“ Care este oare rolul pe care îl joacă scepticismul? „Niciînd vreodată omul n-a trăit, din punct de vedere subiectiv, într-o solitudine mai profundă și mai lipsit de sentimentul apartenenței la o colectivitate ca omul de astăzi; și tocmai el, omul zilelor noastre, prin fap-

tele sale, trebuie să trăiască, din punct de vedere obiectiv — ca urmare a unui comandament subiectiv etic — ca și cum nici n-ar dispune de o subiectivitate proprie, ci ar fi doar o parte lipsită de substanțialitate a unui grup de suflete, a unei colectivități. El știe un lucru pe care omul evului mediu nu-l cunoștea, și anume că el dispune de determinări nu numai din domeniul absolutului, ci și din acela al relativului : omul evului mediu nici nu avea idee despre această solidaritate.“ În pofida utopiei distructive, individul trebuie să-și asume responsabilitatea pentru ceilalți : „Așa se întâmplă că tocmai atunci când subiectivitatea individului și conștiința sa morală sînt cele mai limpezi, aceeași conștiință pune sub semnul întrebării dreptul său de a acționa ca o conștiință morală absolută, independentă de colectivitate. Între el și Dumnezeuul său se interpun păcatele celorlalți, ca păcate săvîrșite de el.“ Utopia trăiește : ea este conștiința vinovată a colectivității.

În 1928, *Korunk* publică o singură recenzie a lui Sinkó, apoi în 1931, după o tăcere de trei ani, o povestire. Urmează din nou o pauză, care durează, de data aceasta, șase ani. În perioada interludiului moscovit, Sinkó se întâlnește, în România, cu familia sa și de asemenea cu Méliusz József, care scrie un articol despre convorbirea lor în publicația *Magyar Nap* [Soarele maghiar], ce apărea în Cehoslovacia. Cu această ocazie, Sinkó spune : „Fără să iau parte în mod activ la practica politică, îmi vine greu să cred că scriitorul ar putea avea o altă îndatorire în afară de aceea a luptei pentru scoaterea omenirii din barbarie. Cu alte cuvinte văd în proletariat chezașia morală unică a istoriei zilelor

noastre.“ Rezultatul acestei întâlniri este reluarea legăturii dintre revistă și Sinkó. În decurs de 24 de ore, Gaál Gábor îi trimite lui Méliusz două scrisori în care îl roagă ca, „în numele revistei să discute cu Sinkó cât mai serios posibil și să-i ceară un manuscris“, apoi : „le solicit manuscrite și altora... aș vrea să le obțin îndeosebi din partea celor ce se află în relații de prietenie cu Sinkó“ (pe baza studiului citat al lui Méliusz).

Korunk publică, în 1937, trei povestiri, iar în 1938 o povestire și o recenzie semnate de Sinkó, însă cel din urmă an al legăturii sale cu *Korunk* devine semnificativ mai ales prin publicarea eseului *Alternativele lui Don Quijote*. Sinkó a ajuns în pragul unei noi etape a traiectoriei sale filosofice : de aici înainte, el se luptă cu problema raportului dintre istorie și individ. Omenirea este o abstracțiune gigantică, istoria este istoricul omenirii, dar nu istoricul individului irepetabil, condamnat la pieire. Dubla sa determinare face din individul care își făurește o libertate a lui proprie în cultura spirituală un dizident. Dar în cadrul societății împărțite în clase, al societății lipsite de colectivitate, cultura însăși este doar o fragmentare. „Cultura este năzuința spre o cultură care să nu fie o serie de acte individuale, ci marea confruntare a individului dizident, energia care transfigurează viața întregii omeniri, toate manifestările acestei vieți — o realitate pămînteană.“

Don Quijote nu are o menire — nu are o colectivitate — și atunci își născocesc o menire, una nobilă, frumoasă, virtuoasă. Cu sine însuși se află numai în relații estetice și etice, iar cu lumea relația sa este aceea a nebunului care, în momentul

cînd își vine în fire, moare. Conștiința individuală pune în fața realității numai probleme pentru rezolvarea cărora lipsesc premisele materiale. Așadar, înfrîngerea este sigură. Don Quijote este simbolul omului zbuciumat, sterp, izolat în chip tragic, exclus din societate. Și, între timp, el face istoria.

Din acest moment legătura se întrerupe, nu-i mai apar articole, rămîn doar amintirile — imagini ce se estompează — despre el. A murit în 1967.